

Scamatorul din Lublin

Iubirea este, cititorii și frații mei, cel mai tragic lucru care există în lume și în viață; este fiica iluziei și mama deziluziei; este consolare în dezolare, unicul leac contra morții, aceasta fiindu-i soră”, scria Miguel de Unamuno. Iubirea este tema majoră a spectacolului “Omor în catedrală” de T. S. Eliot, în regia lui Mihai Măniuțiu, o coproducție a Fundației ART-INTER-ODEON și a Teatrului Național din Cluj-Napoca, care a avut premiera pe 1 octombrie, pe scena clujeană. Spectacolul reprezintă reluarea unei idei stabilite împreună cu Alexandru Dabija la Teatrul Odeon și anume, realizarea unei trilogii a iubirii bazată pe trei texte: “Richard III” de Shakespeare - *Iubirea și Răul*; “Lumini din viața de boemă” de Ramon del Valle-Inclan - *Iubirea și Creația*; “Omor în catedrală” de T.S. Eliot - *Iubirea și Sacralul*, o trilogie infuzată și de religiozitate. Urmărind ultimele montări ale lui Mihai Măniuțiu, mă refer în special la “Richard III”, “Săptămâna luminată” și, acum, la “Omor în catedrală” se poate observa o consistență și o coerență a ideilor legate de iubire, de sacrificiu, de rău, care se

fel de zgâlțire a conștiințelor și sufletelor ca prin iubirea de Dumnezeu și de aproape, prin credință, societatea românească să încerce să iasă din criza spirituală în care se zbate.

Ca și în “Richard III”, și în “Omor în catedrală”, regizorul Mihai Măniuțiu analizează, interpretează original, până în detalii, textul și temele lui, studiază personajele, inventează chiar, fără să forțeze deloc, altele, leagă subtil, extrem de fin, dar explicit, relațiile între actori. Rezolvările scenice pe care le găsește el, într-un spațiu simplu, care poate sugera orice loc de întâlnire, fie și o catedrală întunecată și rece, se susțin, după părerea mea, perfect, conving și fiindcă sînt interpretate desăvîșit. De mult n-am văzut un spectacol în care toți actorii să fie impecabili în jocul lor, motivați total de rol, siguri în execuție. Emoția artistică a textului este dublată de soluțiile lui Măniuțiu. Dar toate acestea sînt “blindate” prin evoluțiile de prim-plan ale lui Marcel Iureș, Radu Amzulescu, Oana Ștefănescu, un trio de zile mari, secundați de Ionel Mihăilescu, Marius Bodochi, Dorin Andone și Radu Bînzaru. Ca și în “Richard III”, și în acest spectacol cu

Marcel Iureș este un Becket pe care rolul de mîntuitor al cetății îl chinuie pînă își conștientizează destinul. Pînă în momentul opțiunii definitive, pînă la asumarea opțiunii și a sacrificiului, el se chinuie, se teme, ezită, renunță, revine. Pregătirea pînă la “sfîntul Thomas” este profund umană, sfîșietoare, asemănătoare deznădejdiei și disperării lui Isus din grădina Ghetsimani. Calea martiriului este lungă. Becket cel datat plăcerilor vieții nu poate dintr-o dată să devină sfînt. Transformarea se produce treptat și cu atît mai spectaculos, mai zguduitor. El nu caută cu lumina sacri-ficiului, căci asta ar fi orgoliu. El îl descoperă. Pînă nu se hotărăște că sacrificiul său este necesar și salvator, și deci trebuie să se producă, nu-și dă jos gluga pe care o poartă și care nu lasă să i se vadă chipul. Gluga, de origine celtică, un acoperămînt uzual în Galia, simbolizează, după Jung, sfera cea mai înaltă, lumea ceaștă, întocmai clopotului. A-ți acoperi capul înseamnă mai mult decît a deveni invizibil: simbolizează moartea, la fel ca baticurile coborîte pe ochii femeilor din jurul crucii în “Răstignirea” lui Mathias Grünewald. Cînd ispitorul mefistofelic formulează clar gîndul lui Becket (urmează-ți calea!), atunci acesta se descoperă, renunță la haina lui somptuoasă și rămîne umil, în haina săracă a săracilor din Canterbury. Marcel Iureș este un Becket tangibil, uman, umil, chinuit, dăruit celorlalți prin iubirea, prin suferința lui. Un registru amplu și complex pe care Marcel Iureș îl pune în valoare în întregime, cu o mare finețe interpretativă, cu o mare forță creatoare. Ca și Scamatorul din Lublin al lui Isaac Bashevis Singer, care a iubit lumeste, dedîndu-se plăcerilor pînă a avut revelația divină și s-a autocondamnat la penitență, zidindu-se între patru pereți în propria lume, așa și acest Becket prin Marcel Iureș se desprinde de toate ispitele lumeste care-l mai tentează încă o dată și prin absolută iubire de Dumnezeu se sacrifică. Nu se sustrage în nici un fel, se lasă ucis de oamenii lui Henric II. Tulburător acest Becket-Marcel Iureș. Cu totul remarcabilă este Oana Ștefănescu-nebuna devotată. Prezența ei permanentă leagă momente, descifrează sensuri, punctează atmosfera. Este cînd rezonanță, cînd amplificare a ceea ce se întîmplă pe scenă. Omniprezența acestui personaj este fascinantă, așa cum a fost gîndit de regizor și așa cum este interpretat de Oana Ștefănescu. Fără cuvinte, din gesturi, mai precipitate sau nu, din privire, ea, nebuna, înțelege de fapt mai repede și mai bine decît ceilalți totul. Și i se devotază lui Becket și, implicit, lui Dumnezeu. În final, sacrificiul lui Becket produce primul miracol: nebuna se liniștește, gesturile și comportamentul ei

Marcel Iureș și Oana Ștefănescu

devin normale, ochii i se limpezesc, vorbește și rostește pentru toți, preluînd din textul corului, o rugăciune șoptită, absolut impresionantă, în timp ce ține în brațe corpul fără viață al lui Becket (ca scena finală din “Richard III”). Intensitatea emoției provocate de acest moment depășește zona artisticului, a esteticului. Oana Ștefănescu își iubeste “la nebunie” rolul și-l dăruiește în același timp cu o mare generozitate, pe care numai profesioniștii o au. Celălalt vîrf al triumfului este Radu Amzulescu. Sigur pe el, mefistofelic, maleabil în nenumărate nuanțe, provocator, atrăgător și respingător, Radu Amzulescu face (după părerea mea) în “Omor în catedrală” cel mai bun și complex rol al lui de pînă acum. El este diavolul, cel mai puternic ispitor (cel fără de nume în text), Mefisto care vine să reinnoiască pactul cu Becket. Mult timp el a avut în minile sale sufletul lui Thomas. Aruncă acum în joc toate tentațiile lumeste, cunoscute și trăite de Becket, ca să nu-l piardă. Ca un vrăjitor, încearcă să-și prelungească vraja. Cu atît mai mare este înfrîngerea lui, cu cît nimic din ce face nu-l mai poate ademini pe arhiepiscop. Învins, îl abandonează morții pe Becket, plătind refuzului polița fatală.

Interesant în spectacol este și jocul vocilor polifonice: corul fetelor din Canterbury, foarte omogen în interpretarea studentelor la actorie, din care se desprinde uneori o solistă (Miriam Cuișu) - un efect eficient; corul bărbaților preoți; vocile ispitorilor. Și aici acționează pentru potențarea mizei, cuplul. O construcție melodică în sine în care se aud, pe de o parte, vocile *plăcerii* - Ionel Mihăilescu și Dorin Andone (bărbați cu chip și comportament de femeie), iar pe de altă parte - vocile *puterii* - Marius Bodochi și tînărul Radu Bînzaru. O excelentă idee a lui Mihai Măniuțiu este aceea de a-i transforma pe ispitori în ucigași. În spectacol, tot ei sînt și cavalerii regelui trimiși să săvîrșească crima. Astfel se mărește foarte tare miza. Este o justificare mult mai puternică a crimei.

Costumele Doinei Levintza, cu reflexe din “Richard III”, desigur nu atît de somptuoase, pentru că nimic aici nu este somptuos, întăresc vizual anumite simboluri. Nu atît de eficientă, de reușită mi s-a părut muzica lui Iosif Herțea, cîntată live pe scenă, care nu are decît două momente importante (scena ispitorilor, o muzică excitantă, de influență orientală și scena intrării lui Becket).

“Omor în catedrală” este un spectacol impresionant, perfect rotund, al lui Mihai Măniuțiu, Marcel Iureș, Radu Amzulescu, Oana Ștefănescu, Ionel Mihăilescu, Marius Bodochi, Radu Bînzaru, Doina Levintza, Iosif Herțea, al celor 17 studenți clujeni la actorie. Un moment teatral important realizat de Fundația ART-INTER-ODEON și Teatrul Național din Cluj-Napoca.

Radu Amzulescu în mijlocul Preoților

dezvoltă concret și de sine stătător în fiecare spectacol în parte, dar, mai important, pun în valoare, așa, în suită, personalitatea și obsesiile creatoare ale regizorului, unindu-i și potențîndu-i opera. În acest sens, spectacolul nu are nimic întîmplător în el. Se naște din dorința de a urmări și de a exprima același gînd sub cît mai multe forme estetice posibile și plauzibile, efectul teatral bucurîndu-se de diversitate într-un complexitate.

Cunoscuta poveste a arhiepiscopului de Canterbury este preluată poetic de T.S. Eliot în piesa sa, axîndu-se pe momentul dramatic al revenirii lui Thomas Becket, după șapte ani de pribegie și exil, în cetatea sa spirituală. Becket se întoarce ca să moară. Sacrificiul său, dureros și istovitor, profund spiritual și nu numai religios în viziunea lui Mihai Măniuțiu, salvează comunitatea din Canterbury. Gestul său de o mare intensitate și emoție scenică este atent pregătit și gradat de regizor. Totul, de la muzică și recuzită, pînă la gesturile personajelor (unele fabricate de Mihai Măniuțiu) anunță crima de la început și o reiau mereu de-a lungul spectacolului, ca pe o temă cu variațiuni, cu alte mijloace, amplificînd pas cu pas tensiunea tragediei. Avînd ca suport de o mare finețe textul lui Eliot, Mihai Măniuțiu dezvoltă teatral semnificația sacrificiului Mîntuitorului.

În “Omor în catedrală”, și societatea noastră din anul de grație 1995 se poate recunoaște ca într-o oglindă. Spectacolul regizorului Mihai Măniuțiu este ca un

reflexe shakespeariane, Thomas, ca și Richard, are pe scenă un dublu, o prelungire. Acolo era omul-lup, aici, nebuna satului, cum s-ar spune pe la noi, un fel de ciine credincios al lui Becket. La începutul spectacolului, ca într-un prolog, se rezumă scenic totul, pentru ca apoi povestea să se deruleze așa cum a fost anunțată. Cele două personaje, unul inventat în întregime de Măniuțiu - nebuna mută, celălalt, prelucrat cu o anumită intenționalitate (este ultimul ispitor din text) și pe care l-aș numi Mefisto, provoacă fără cuvinte o tensiune extraordinară. Tot fără cuvinte ni se semnalează crima (cîrpa însîngerată pe care o flutură nebuna, pumnalul), raportul dintre Thomas și nebună. Pregătirea intrării în scenă a lui Becket începe chiar din primul moment. Ca și în “Richard III”, cînd Buckingham este prezent încă din prima secundă lîngă Richard și dublul său, lupul, fără să spună nimic mult timp (tîrziu aflăm cine este personajul enigmatic de lîngă Richard), și în “Omor în catedrală” se formează același triunghi care închide în el iubire, crimă, durere, dublu destin: *Becket* (Marcel Iureș) - *Mefisto Ispitorul* (Radu Amzulescu) - *Nebuna* (Oana Ștefănescu).

Dorin Andone și Ionel Mihăilescu - Ispitorii